

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Klonlamanın Düşündürdükleri...

Son yıllarda bilim dünyasından gelen önemli haber, bir koyunun klonlanması (kopyalanması) oldu. Tahmin edileceği gibi, bu müthiş olayın ileride ne gibi sorunlar yaratabileceği üzerinde bir sürü endişe var. Bu konuda fikir yürütenleri üç kategoriye ayırabiliriz: 1. Hiç korkmayanlar: Bu konuda yapılan araştırmalara sınırlama getirilmesin; parası olan düdüğü çalar kabilinden isteyen kendisini klonlat-sın 2. Çok korkanlar: "Sakin ha! Eğer bu iş çığırından çıkarsa, insanlığın sonu bile gelebilir." 3. Orta grup: Klonlama yapıl-sın; ama sadece tedavi maksadıyla. Dr. Ferda Şenel'in geçen sayıda verdiği-miz ekte çok güzel açıkladığı gibi, bu kısmi klonlamada hastalıklı organ, örneğin aşırı rakı tüketimi yüzünden çalışamaz hale gelen karaciğer, embriyondan alınan kök hücreler vasıtasıyla tekrar sağlıklı bir hale geliyor.

Bu üç grubun da haklı yönleri yok değil. Karşı çıkanların en büyük kâbusu, çevremizdeki Hitler veya Stalin tipi insanların kendilerini klonlatmaları. Öte yandan, şimdi adını anımsadığım bir bilimadamı geçen yıl şöyle bir fikir ortaya atmıştı: Neden Gandhi veya Mother Theresa (Hindistan'daki yoksullara bakan bir rahibe) gibi çok saygın insanlar klonlanmasın? Ama böyle bir seçimi kim yapacak, nasıl yapacak, ne gibi kriterler kullanılacak-bunları belirlemek o kadar kolay değil. ABD başta olmak üzere bir çok ülkede insan klonlaması yasak; ama bu diğer ülkeler için geçerli değil.

Bize kalırsa, bu gibi olaylarda çok yüksek düzeylerde uçmamak gerekir. Bir Hitler klonunun bugünkü Almanya'nın başına geçebilmesi pek olası değil; ama size kan kusturan patronunuzun bir klonunun ileride aynı şirkete baş olması o kadar zor olmaz. Başka bir tehlike de, sınıfın yüzde seksenini çaktıran sıfırcı Ziya öğretmenin milli piyangodan kazandığı parayla kendisini defalarca kopyalatması...

Öte yandan, klonlama yüzyıllar boyunca tartışılan ama bir türlü çözülme-yen bir problemi aydınlatabilir: Bir insanın karakterini oluşturan etkenlerin ne kadarı genetik yapıdan (yani anne ve babadan geçen, kalıtsal), ne kadarı sosyal, yani çevresel faktörlerden kaynaklanır? Şimdiye kadar bu soruya yanıt, tek yumurta ikizleri olarak doğmuş fakat bebekken birbirlerinden ayrılarak değişik mekanlarda büyümüş insanları inceleyerek verilmeye çalışılırdı. Bu tür insanların sayıları çok az olduğu için, şimdiye kadar bu konuda yapılan çalışmalarda her ne kadar bazı önemli ip uçları elde edilmişse de, konu tam açıklığa kavuşmuş değil. Klonlama bu problemi kökünden çözebilir. Nasıl mı? Açıklayalım:

Önceden de bu sayfalarda belirttiğim gibi, bizim toplumun hüznü şarkılara karşı aşırı düşkünlüğü benim oldukça merakımı çeken bir konudur. Bu sendromun bu kadar yaygın olmasının genetik veya sosyal faktörlerden mi kaynaklandığını çok kolay bir deneyle çözebiliriz. Klonlanmış iki bebeğin bir tanesini "Kimseye etmem şikayet ağlarım ben halime" gibi hüznü şarkıların çoğunlukla dinlendiği, diğerini "Gidelim Göksu'ya bir alem-i ab eyliyelim" gibi sayıları az da olsa neşeli şarkıların çalındığı bir evde büyütürsünüz. Eğer birinci evdeki bebek müzik çalarken mışıl mışıl uyuyorsa ve ikinci evdeki cıyak cıyak bağıryorsa işte o zaman hüznü olmamızın genetik yapıımızdan kaynaklandığı ortaya çıkar. Geçen sayıların birinde, Pastoral adlı makalemizde, edebiyatımızın

da o bir türlü ele geçmeyen sevgili için yazılan hüznü dolu şiirlerle dolup taşıdığından, dolayısıyla yeteri kadar doğa şiirlerine yer verilmediğinden yakınmıştık. Benzer bir deney, bu tercihin nedenlerini gün ışığına çıkartabilir. Yalnız bu kez, hanımların bir kısmını erkek arkadaşları evlenme teklif ettikleri zaman kendilerini fazla ağırdan satmamalarına ikna etmeniz gerekir.

Bu tür deneylerin çözmesini ümit ettiğim konulardan bir tanesi de, soğuğa karşı aşırı duyarlı olmamız, yani üşütmekten korkmamız. ("Ağustos'ta suya girsem, balta kesmez buz olur" türküsü aklıma geliyor) Bebeklerimizi Küba purosı gibi sarıp sarmalamamız, trende göz gözü göremeyecek şekilde kirlenmiş havayı tazelemek için pencere açtığınızda diğer yolcuların sanki ecinniler çarpmış gibi yaptığı protestolar, konser salonlarımızda Waughn Williams'ın Antarktika Senfonisi çalarken bile buram buram terlememiz, hazi-

ran ayında bile anelerimizden defalarca duyduğumuz "aman evladım paltonu giy üşürsün" sözleri... Bu tür davranışlara Batı ülkelerinde pek rastlamazsınız. Hatta bazı arkadaşlar saunadan çıktıktan sonra şok havuza girmek yerine sıcak duş bile alıyorlar. (Kusura bakmasınlar ama böyle bir davranış Margot Fonteyn'in Kuğu Gölü Balesini bitirdikten sonra encore olarak göbek atması gibi abes bir olay.)

Soğuk korkusunun genetik olup olmadığı konusunda yapacağınız araştırmada klonlu bebeklerin bir kısmını buzlu, bir kısmını kaynar suya daldırmadan önce anne babanın rızasını almanızı öneririz. Aynı şekilde sakın konser salonunun yarısına soğuk yarısına sıcak hava üfletmeye kalkmayın; böyle bir hareket hem termodinamiğin ikinci kanunu anlamadığınızı gösterir, hem de soğuğu yiyen dinleyicilerin en keskin Wagner sopranosunu bile bastırarak şekilde bağırmalarına neden olacağı için deneyiniz başarılı olamaz. En iyisi, bu deneyi evinize gelen misafirler üzerine yapın; deneyi yapmak için sizlere zaten yeteri kadar ipucu verdik; ben çok sevdiğim bazı arkadaşlarımdan olmamak

için burada fazla ayrıntılara giremeyeceğim.

Tabii bütün bu anlattıklarımız genetik klonlamanın düşündürdükleri. Aslında çok daha yaygın bir klonlama var ki, çok kişi

onun ne olduğunun farkında değil. Sosyal (çevresel) klonlamadan bahsediyorum, tabii. Adını ilk kez bu makalede koyduğumuz için sakın hemen kütüphaneye koşup bu konu üzerinde literatür taramasına girişmeyin; ama birazdan göreceğiniz gibi teknik oldukça eski. Hatta hiç olmasa bu alanda ABD ve tüm Avrupa ülkelerini soladığımızı söyleyebiliriz.

Bildiğiniz gibi, bir baba genlerinin yarısını evladına vererek bir çeşit doğal klonlama zaten gerçekleştiriyor. Ama ABD'de bir çok baba oğullarına kendi adlarını vererek sosyal klonlamayı saçma boyutlara taşıyor. Tabii bu da annenin binlerce defa "sana değil babana (ya da oğluma) seslendim" demesine neden oluyor. Gelen mektupların veya telefonların kime ait olduğunu kestirmek de başlı başına önemli sorunlar yaratır herhalde. Al-lahtan şimdiki ABD cumhurbaşkanı George Bush babası George Bush ile aynı evde oturmuyor. Beraber yaşasalardı, belki bütün dünyanın kaderini değiştirebilecek krizler ortaya çıkabilirdi. Ama yukarıda da müjdelediğimiz gibi, sosyal klonlama-

da biz çok daha ilerideyiz.

Bizde çocuğa bazen dedenin adı verilir ve beraber oturulsa bile gelinin "Rıfkı, seni yaramaz, derhal buraya gel!" dediği zaman, dede kulağı iyi duymadığı veya duysa da huzur evine gönderilmekten korktuğu için duymamazlıktan geleceği için, önemli bir karışıklık söz konusu olamaz. Ama sosyal klonlamada bizim toplumda da çok önemli adımlar atıldı. Çocuk daha ilkokuldayken şiir yazmaya, en ünlü yazarların eserlerini okumaya başlıyor; boş vakitlerinde Marcel Proust'u Türkçeye çeviriyor. Gelselim üniversiteye giriş sınavlarında birinci tercihi inşaat mühendisliği. Neden? Babası inşaat mühendisi de ondan. Baba, yabancılar gibi oğluna kendi ismini veremeyince bu eksikliği mesleğini vererek telafi ediyor herhalde.

Başka bir evde başka bir klonlama gerçekleştiriliyor. Bu kez, bir kız çocuğu vaktini bebeklerle oynamak yerine model uçak yaparak, komşuların radyo veya televizyonlarını tamir ederek geçiriyor; ama mühendis olmak istediği halde anne-baba zoruyla işletmeciler olarak klonlanıyor.

Bildiğiniz gibi, biyolojik klonlamada hücrenin genetik yapısı, başka bir hücrenin genetik yapısıyla değiştirildikten sonra rahme yerleştirilip büyümesi sağlanıyor. Sosyal klonlamada da benzer bir teknik uygulanıyor. Burada, çocuğun beyindeki orijinal fikir üreten hücreler, aldığı sayısız zorunlu dersler ve telkinler sayesinde ("Evladım, güzel güzel para kazanmak varken, yılanla çıyanla ne uğraşacaksınız?") dıştan gelen fikir hücreleri ile değiştiriliyor. Tabii bu arada özel dershanelerin de bu önemli klonlamadaki katkılarını göz ardı etmeyelim. Aynı, biyolojik klonlamada olduğu gibi bu teknik de de yüzdeyüz başarı elde edilmiyor. Örneğin, Orhan Pamuk ve Fazıl Say gibi insanların bütün çabalara rağmen klonlamaya direnip yine bildiklerini okumaları.

Görüldüğü gibi, klonlama çok ciddi bir iş ve bu konuda çok dikkatli olmak gerekiyor. Tarihte ilk kez bir insan embriyosundan hücre klonlamasını gerçekleştiren Jose B. Cibelli ve üç arkadaşı, Scientific American (Ocak, 2002) dergisinde yayınlanan makalelerinde insanın bir bütün olarak klonlanmasına kesinlikle karşı olduklarını yazıyorlar. Keşke aynı duyarlılık sosyal klonlama için de gösterilseydi.